

УДК 342.9, 342.951

DOI <https://doi.org/10.33216/2218-5461/2022-44-2-42-53>

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАННЯ У ПРОЦЕСІ АДМІНІСТРАТИВНОЇ РЕФОРМИ У ДЕРЖАВІ

Гриценко Г.М., Бескровна І.А.

LEGAL REGULATION OF INCLUSIVE EDUCATION IN THE PROCESS OF ADMINISTRATIVE REFORM IN THE STATE

Hrytsenko H., Beskrovna I.

Статтю присвячено правовому регулюванню відносин які виникають при навчанні дитини з особливими потребами. Зроблено аналіз законодавства, яке регулювало відносини при навчанні дитини з особливими потребами від набуття незалежності нашої держави до теперішнього часу, зазначено впливи адміністративної реформи у державі (децентралізації) на умови та якість навчання дитини з особливими потребами. Проаналізовано навчання дитини з особливими потребами у розвинутих країнах світу, де навчання дитини з особливими потребами має напрямом не на існування дитини, а на подальшу інтеграцію її у соціальне суспільство, та можливість приносити користь суспільству.

Починаючи з 2018 року як законодавча, так і виконавча влади зробили дуже великий крок та надали нового вектору розвитку з навчання дитини з особливими потребами (інвалідність). Було детально розроблено правове врегулювання інклюзивного навчання дитини з особливими потребами, розроблена базова соціальна послуга з супроводу дитини з особливими потребами під час інклюзивного навчання, яка повністю фінансується органами державної влади, були розроблені напрямки інтеграції дитини з особливими потребами у соціум при навчанні, а не навпаки, як було раніше, напрямом був на ізоляцію дитини.

У статті проаналізовано особливості адміністративного реформування органів які надають базову соціальну послугу з супроводу дитини під час інклюзивного навчання, зазначені практичні прогалини з надання базової соціальної послуги та розроблені шляхи усунення практичних прогалин та коригування норм які регулюють відносини з інклюзивного навчання дитини з особливими потребами та її супроводу, надані пропозиції, які бажано внести у існуючі електронні бази для більш зручнішого та якісного надання соціальних базових послуг.

Ключові слова: адміністративна реформа (децентралізація), базова соціальна послуга, інклюзивне навчання дитини з особливими потребами, супровід дитини, асистент учня

Постановка проблеми. До 24.02.2022 року в Україні проживало понад 8 мільйонів дітей, з яких більше 165 тисяч – це діти з інвалідністю. Вони є однією з найбільш уразливих груп дітей в нашій країні і взагалі у всьому світу. За час війни, яка відбувається в Україні, кількість дітей змінилась, але не змінились питання які є, і які потребують

вирішення особливо у частині надання можливості навчання дітям з інвалідністю та подальшої їх соціалізації й інтеграції у суспільство. Питання інклюзивного навчання дитини з особливими потребами було актуальним ще до початку ведення військових дій на території нашої держави, тому що при проведенні адміністративної реформи в кра-

їні органи виконавчої влади набули нових повноважень стосовно надання базових соціальних послуг. У процесі інклюзивного навчання дитина з особливими потребами, обов'язково потребує супроводу під час навчання, особу яку супроводжує дитину під час інклюзивного навчання повинна надати безкоштовно держава. З питання надання особи, яка супроводжує дитину з особливими потребами під час інклюзивного навчання виникають питання: відносно кваліфікації особи, яка має право надавати цю базову послугу; процес призначення особи, яка буде супроводжувати дитину під час інклюзивного навчання; механізм оплати праці даної особи та інші. Не вирішення цих питань ставлять під загрозу надання базової соціальної послуги з супроводу дитини під час інклюзивного навчання та породжують скарги до органів виконавчої влади з боку батьків та опікунів дитини. Це все викликає напруженість у суспільстві й викликає недовіру до дій державних органів з цього питання.

Актуальність теми обумовлено тим, що процес децентралізації у нашої держави почався в 2014 році з прийняттям Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в ході якої було прийнято ряд Законів України та внесені зміни до вже існуючих законів, був змінений процес надання соціальних послуг населенню. Метою даної реформи було створення комфортного життєвого середовища для населення, надання якісних публічних послуг державою населенню та ефективного місцевого самоврядування й територіальної організації влади. Але, дана реформа мала складний характер і практичне втілення у життя зайняло багато часу, тільки у 2020 році був прийнятий Закон України «Про внесення змін до деяких Законів України щодо визначення територій та адміністративних центрів територіальних громад»[1]. В ході даної реформи були змінені територіальні межі ад-

міністративних центрів територіальних громад, і порядок надання та механізм фінансування базової соціальної послуги з супроводу дітей маючих інвалідність у процесі інклюзивного навчання. Держава наближаючись до Європейського рівня надання соціальних послуг з супроводу дітей під час інклюзивного навчання прийняла ряд нормативних актів для регулювання даних відносин, але у практичному сенсі є деякі недоліки, відносно механізму надання цієї базової соціальної послуги, які впливають на соціальний розвиток незахищених верств населення (дітей маючих інвалідність) та потребують додаткового розгляду та корегування. Рішення даних питань неможливо без ретельного правового аналізу діючих норм з навчання дитини з особливими потребами, в ракурсі історичного розвитку та інституту адміністративної реформи у нашої держави, розвитку надання базових соціальних послуг органами державної влади та місцевого самоврядування. Проаналізував, ми зможемо виявити істотні недоліки норм законодавства та розробити пропозиції до правового регулювання механізму надання базових соціальних послуг, що значно наблизить нашу державу з надання соціальних послуг до розвинутих держав світу.

Дослідження та публікації. Починаючи з отримання самостійності нашої держави та зміною курсу розвитку на правову та демократичну державу як у держаних колах, так і у наукових стало питання про необхідність проведення адміністративної реформи та трансформації територіальної організації влади. Зазначене було обґрунтовано у працях науковців О. Батанова, М.Баймуратова, Д.Бобровник, Ю. Ганушака, В. Григор'єва, О.Домбровська, І. Зайця, І. Козюри, Ю.Ключковський, І. Корнієнка, В. Куйбіда, О.Солоненко, А. Ткачука, В. Толкованова, О.Томкіної, В.Удовиченко, Н.Циганчук. Втілення у життя адміністративної реформи

нашої держави поставило нове питання до органів державної влади відносно надання якісних соціальних послуг населенню і це було обґрунтовано у працях Т. Семигіна «Нове законодавство про соціальні послуги: що воно означає для територіальних громад?», А.Зленко «Реалізація соціальної політики України в умовах децентралізації влади», Є.Раєцький, Л.Раєцька «Модернізація та реалізація адміністративних послуг в Україні», але не отримало належного розгляду в ході адміністративної реформи та надання соціальних послуг населенню, питання надання базової соціальної послуги супроводу дитини з особливими потребами при інклюзивному навчанні, це питання буде розглянуто у розвитку законодавства з надання даної послуги.

Метою дослідження є аналіз законодавства щодо адміністративної реформи (децентралізації державної влади), яка проводилася у нашій державі відносно надання базової соціальної послуги з супроводу під час інклюзивного навчання дитини з особливими потребами (у історичному аспекті), та зазначення деяких прогалин з надання даної базової послуги при адміністративному реформуванні органів державної влади та місцевого самоврядування, шляхи усунення практичних прогалин у законодавстві стосовно механізму надання базової соціальної послуги під час проведення адміністративної реформи у державі та особливості її надання під час воєнних дій у нашій державі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Адміністративна реформа у нашій державі, яка почалася у 2014 році, була направлена на децентралізацію влади і напряду стала впливати на соціальний розвиток населення і надання соціальних послуг державними органами населенню (деякі базові соціальні послуги та гроші тепер повинні надаватися місцевими органами влади). Враховуючи консервативність населення і неба-

жання органів державної влади (у зв'язку з скороченням робочих місць) до корінних змін у процесі децентралізації та прогалин у діючому законодавстві цей процес став тривалим у часі. На превеликій жаль до перерахованих проблемних питань ще додалося вторгнення, а потім і повномасштабне вторгнення на територію нашої держави сусідній країни агресора. Так правильно відзначає Новікова О.Ф., що Україна ще не встигла визначити наукові та практичні завдання за таких умов. Стратегії розвитку країни розробити вкрай необхідно, але яким буде її перспективний сценарій визначити вкрай важко. Територіальна цілісність почала руйнуватись і серед головних стратегічних пріоритетів необхідно визначити перешкодження цьому зовнішньому і внутрішньому виклику країни. Роль соціальної політики у цьому процесі надзвичайно важлива. Вона полягає в адресній зміні соціальних відносин шляхом цілеспрямованого виховання у свідомості людини відчуття своєї Батьківщини, своєї власної відповідальності за її стан та процвітання, у пізнанні культурної спадщини та культивуванні любові до країни. [2, с.82]

Надання соціальної послуги для дітей шкільного віку з особливими потребами у Європейській системі освіти незважаючи на різноманітність типів і рівнів навчальних закладів у країнах членів Європейського Союзу (мають деякі особливості у кожній країні) практично доскональна, бо вона настільки розроблена та урегульована правовими нормами, що є фундаментом для розвитку даної послуги у інших країнах. Процес становлення та розвитку освіти з подальшим соціальним становленням дитини з особливими потребами має багато періодів, та починає своє становлення ще у 10 столітті. На території Європи активний розвиток законодавчої бази спеціальної освіти для дітей з особливими потребами приходить на період з 1900 р. до 1970 р. Основний вектор розвитку

складався з моделі нормалізації (інтеграції) дітей з особливостями розвитку в середовище звичайних однолітків, цей період починається з 1970 року. Даний процес був направлений на те, що людина яка розвивається мала можливість адаптуватися у соціумі, а держава повинна забезпечити умови життя, максимально наближені до загально прийнятих норм. В розвинених країнах світу інклюзивне навчання (адаптація людини в соціумі) дітей з особливими потребами існує і розвивається вже 50 років, має позитивний напрямок відносно соціальної адаптації дитини з особливими потребами, та подальше існування людини у соціумі з позитивним вектором розвитку (праця на підприємствах та самообслуговування завдяки соціальної адаптації).

На території Радянського Союзу а також на території сучасної України у 20 столітті навпаки існувала система спеціальних навчально-виховних закладів, спеціальні загальноосвітні школи, спеціальні класи при загальноосвітніх шкільних закладах в яких дитина навчалася та отримувала комплекс лікувально-корекційних та соціальних послуг. Але, ця система спеціальної освіти залишала значну кількість дітей поза освітнім процесом, а політика радянської держави була спрямована на ізоляцію таких дітей від соціуму та замовчування потреб дітей з інвалідністю. Це все викликало складнощі у спілкуванні батьків з дитиною, тому що данні заклади освіти були розташовані у великих містах, та батьки бачили дитину тільки на свята і канікули (не мали можливості їздити на великі відстані до закладів де знаходилась дитина).

З набуттям незалежності України державна політика у сфері освіти дітей з особливими потребами стала змінюватися, з початку на законодавчому рівні з прийняттям законів «Про освіту»[3]втратив чинність 5.09.2017 року, «Про загальну середню осві-

ту» [4] втратив чинність 16.01.2020 року, «Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні»[5], Указ Президента України «Про Національну доктрину розвитку освіти»[6], які стали сприяти зростанню навчально-реабілітаційних центрів державного і комунального підпорядкування для найбільш вразених категорій дітей, та освітнього процесу починає мати напрямок на соціальне адаптування дитини.

У 1991 році був прийнятий Закон України «Про освіту», на теперішній час втратив чинність 05.09.2017 року, у ст.3 зазначалося що «Громадяни України мають право на освіту в усіх навчальних закладах, у тому числі на безоплатну освіту в державних і комунальних навчальних закладах незалежно від статі, раси, національності, соціального і майнового стану, роду та характеру занять, світоглядних переконань, належності до партій, ставлення до релігії, віросповідання, стану здоров'я, особливих освітніх потреб, місця проживання та інших ознак», але тільки у частину першу статті 3 доповнено абзацом п'ятим згідно із Законом № 2053-VIII [7] від 23.05.2017 р. «створенням належних умов для здобуття освіти особами з особливими освітніми потребами з урахуванням їхніх індивідуальних потреб в умовах інклюзивного навчання», тобто було зазначено напрямки, але подальша розробка законодавчої бази почалася тільки через 18 років. Також даний закон п.11 ч.1 ст.14 «покладало обов'язок на місцеві органи виконавчої влади та місцевого самоврядування забезпечити доступ осіб з особливими освітніми потребами до державних і комунальних навчальних закладів шляхом створення безперешкодного середовища відповідно до законодавства за рахунок коштів відповідних місцевих бюджетів» закон цей вже втратив чинність, але дана норма не була виконана до сьогодні.

Прийнятий у 1991 році Закон Української РСР «Про основи соціальної захищено-

сті інвалідів в Українській РСР» на теперішній час відбулась зміна назви закону «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні» [8] у п. 1 ст.21 має правову норму що «Дошкільне виховання, навчання осіб з інвалідністю здійснюється в загальних або спеціальних дошкільних та навчальних закладах» і тільки у 2011 році дану статтю було доповнено частиною шостою згідно із Законом № 4213-VI [9] від 22.12.2011, де зазначалось - «Навчальні заклади надають освітні послуги особам з інвалідністю нарівні з іншими громадянами, у тому числі шляхом створення належного кадрового, матеріально-технічного забезпечення та забезпечення розумного пристосування, що враховує індивідуальні потреби особи з інвалідністю».

Вже у 1999 році був прийнятий Закон України «Про загальну середню освіту» (втрата чинності від 16.01.2020 року), де ст. 2 доповнено абзацом восьмим згідно із Законом № 2541-VIII [10] від 06.09.2018 наступного змісту «створення належних умов для здобуття освіти дітьми з особливими освітніми потребами з урахуванням їхніх індивідуальних потреб в умовах інклюзивного навчання». Тобто увага стосовно дитини з особливими потребами у навчанні мала дуже повільний позитивний рух у нашої держави, щоб дитина мала можливість не тільки навчатися, а й інтегрувати у суспільство та приносити соціальну користь.

Наступним етапом стало прийняття у 2001 році Закону України «Про охорону дитинства» [11], а у 2005 році статтю 19 після частини шостої доповнено новою частиною такого змісту: «Для дітей-інвалідів та інвалідів з дитинства, які потребують опіки і стороннього догляду, органи управління освітою, за згодою батьків дітей або осіб, які їх замінюють, забезпечують навчання в загальноосвітніх та спеціальних загальноосвітніх навчальних закладах за відповідними навчальними програмами, у тому числі і в

домашніх умовах», де покладається обов'язок опіки і стороннього догляду дитини з особливими потребами на органи управління освітою. З 2012 року вносять зміни, де опіку та сторонній догляд повинні контролювати центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері освіти і науки. Статтею 27 даного закону передбачено, що держава повинна створювати заклади для дітей з інвалідністю та дітей з вадами розумового або фізичного розвитку які не можуть навчатися в загальних навчальних закладах, але немає жодної норми яка б регулювала інклюзивне навчання дитини з особливими потребами у загальній школі.

У 2010 році був прийнятий Наказ міністерства освіти і науки України від 01.10.2010 № 912 «Про затвердження Концепції розвитку інклюзивного навчання» [12], дана Концепція була прийнята на виконання вимог Конституції України та міжнародних зобов'язань нашої держави. Метою даної Концепції було створити правову базу регулювання даних відносин та мати напрямок соціального адаптування дитини з особливими потребами до суспільства, але практичні зміни в наданні даної послуги дітям з особливими потребами почалися тільки у 2018 року з прийняттям ряду нормативних актів, та завершення формування законодавчої бази.

Питання інклюзивного навчання дитини з особливими потребами, яка потребує стороннього супроводу потрібно розглянути у сучасних умовах, тому що це питання в процесі адміністративної реформи важливе відносно соціальної політики держави, та особливості її надання в особливий період (воєнного стану у державі). Як правильно зазначає Грубляк О.М. «Мета соціальної політики – створення умов для розвитку та оптимального функціонування соціальних відносин, всебічного розкриття творчого

потенціалу людини, її сутнісних сил, досягнення в суспільстві суспільної злагоди і стабільності. Об'єктом соціальної політики є суспільні, зокрема соціальні, відносини, процеси життєдіяльності соціуму, що безпосередньо чи опосередковано впливають на формування соціальної безпеки людини, задоволення нею власних соціальних потреб та інтересів, освоєння і творення соціальних цінностей» [13, с. 761].

На сьогодні право на освіту як одне з основоположних прав закріплено у статті 53 Конституції України [14] - кожен має право на освіту. Це безпосередньо стосується кожного громадянина нашої країни. Право на освіту дітей з особливими потребами у навчанні держава забезпечила ввів інклюзивне навчання на території нашої держави.

Так, у 2020 році було внесено зміни до Закону України «Про освіту», де п.12 ст.1 визначено поняття інклюзивне навчання – це система освітніх послуг, гарантованих державою, що базується на принципах недискримінації, врахування багатоманітності людини, ефективного залучення та включення до освітнього процесу всіх його учасників. Крім того п.13 ст.1 даним Законом передбачається створення інклюзивного освітнього середовища, тобто умов, способів та засобів, за яких діти з інвалідністю зможуть здобувати навчання - отримати своє право на освіту[15].

Створити зазначене середовище для якісного та комфортного навчання дитини з інвалідністю можливо за допомоги ефективного залучення та включення до освітнього процесу всіх його учасників. Організація інклюзивного навчання у закладах освіти на відповідних рівнях освіти здійснюється відповідно до порядків, затверджених Кабінетом Міністрів України.

За офіційними статистичними даними в результаті розвитку інклюзивного навчання у 2021/2022 н. р. кількість учнів з особливи-

ми освітніми потребами в інклюзивних класах ЗЗСО збільшилась на 7608 осіб і становить 32686 учнів (у 2020/2021-25078 учнів). Кількість інклюзивних класів зросла на 4535 одиниць і становить 23216 таких класів [16]. У зв'язку в тім що кількість дітей з інвалідністю збільшується, це підтверджують статистичні данні.

Базовими напрямками розвитку інклюзивної освіти є: підвищення комфортного освітнього середовища в інклюзивному навчанні, забезпечення дітей з інвалідністю якісною освітою, збільшення робочих місць у територіальних громадах, підвищення надання соціальних послуг до рівня який надається у розвинутих країнах Європейського Союзу, підвищення кваліфікаційного рівня соціальних робітників.

Щоб максимально задовольнити потреби дітей під час інклюзивної освіти, держава на законодавчому рівні, передбачає базову соціальну послугу з супроводу дітей з інвалідністю під час інклюзивного навчального процесу.

У зв'язку з тим що деталізація й конкретизація законодавчих норм не можлива на законодавчому рівні, то Міністерством соціальної політики України спільно з Міністерством освіти і науки України проводиться робота щодо розробки нормативних актів з надання даної послуги. Згідно з Законом України «Про повну загальну середню освіту» [17], асистенти учня (дитини) є учасниками освітнього процесу. Їх діяльність регламентується частиною 7 статті 26 зазначеного Закону. Звертаємо увагу, що асистент учня не є педагогічним працівником та не призначається на посаду керівником закладу освіти, а лише може бути допущений ним до освітнього процесу відповідно до діючого законодавства.

Асистент учня забезпечує соціально-побутові потреби учня з особливими освітніми потребами, для чого може бути присутній

(за згодою керівника закладу освіти) під час уроків та позакласної роботи, інших заходів закладу освіти, допомагати у пересуванні, відвідуванні туалету, переодяганні, харчуванні та задоволенні інших соціальних та фізичних потреб здобувача освіти. Асистент учня (дитини) відповідно до Примірного положення про команду супроводу залучається до складу команди супроводу дитини та має сприяти досягненню визначених командою супроводу цілей розвитку у питаннях соціальної адаптації, комунікації та соціально-побутової орієнтації.

Організація такого навчання з наданням психолого-педагогічних та корекційно-розвиткових послуг здійснюється відповідно до Законів України «Про освіту» [15], «Про повну загальну середню освіту» [17] та «Порядку організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 15.09.2021 р. [18].

Відповідно до пункту 6 статті 16 Закону України «Про соціальні послуги» [19], послуга супроводу під час інклюзивного навчання визначена як базова та внесена до Класифікатора соціальних послуг, затвердженого наказом Міністерства соціальної політики України від 23.06.2020 р. , зареєстрованого у Міністерстві юстиції України 09.07.2020 р. за № 643/34926 [20].

Надавати таку послугу може соціальний робітник, один з батьків, або уповноважена ним особа. Для ефективного впровадження такої послуги розроблено Державний стандарт супроводу під час інклюзивного навчання (далі – Стандарт), затверджений наказом Міністерства соціальної політики України від 23.12.2021 року, зареєстрований в Міністерстві юстиції України 21.01.2022 за № 72/37408 [21].

Стандарт спрямований на визначення змісту та обсягу, норм і нормативів, умов та порядку надання соціальної послуги супро-

воду під час інклюзивного навчання. Відповідно до пункту 3 розділу IX Стандарту асистент дитини (учня) повинен володіти знаннями та навичками, відповідати кваліфікаційним вимогам, визначеним у «Довіднику кваліфікаційних характеристик професій працівників. Випуск 80 «Соціальні послуги», затвердженому наказом Міністерства соціальної політики України від 29.03.2017 р. [22], і в обов'язковому порядку пройти навчання з питань надання соціальної послуги, організоване обласними центрами соціальних служб із залученням представників громадських об'єднань, міжнародних, благодійних та інших неурядових організацій, що мають досвід надання соціальної послуги.

Однак, на сьогодні центри соціальних служб не проводять навчання зазначених фахівців з причини відсутності затвердженої Міністерством соціальної політики України програми навчання.

Незважаючи на наявність законодавчої бази щодо надання послуги соціального супроводу під час інклюзивного навчання, на практиці отримати таку послугу дуже складно. Відсутні як фахівці, що мають надавати таку послугу, так і чітко регламентований кошторис послуги. У січні 2020 року у рамках децентралізації повноваження з надання соціальних послуг населенню передають з центрального рівня на місцевий, тобто – територіальним громадам. Отже цілком змінився як механізм фінансування соціальних послуг, так й загалом, організація, планування системи соціальних послуг. Процес передачі повноважень з надання соціальних послуг на місця є не простим і не швидким. Відсутній навіть перехідний механізм оплати соціальних послуг.

Фактично відповідно до розділу XVI Стандарту вартість соціальної послуги розраховується з урахуванням собівартості послуги, адміністративних витрат і податку на додану вартість. Вартість соціальної послуги,

що надається за рахунок коштів місцевих бюджетів, формується з урахуванням фінансових можливостей відповідних місцевих бюджетів.

Але, на практиці, структурні підрозділи з питань соціального захисту в органах місцевого самоврядування стикаються з проблемою оплати праці фахівцям, що виконують функцію супроводу дитини (асистента дитини) під час інклюзивного навчання, тобто, відсутністю вже зазначеного механізму фінансування. Як результат – неможливість отримати базову соціальну послугу учнями з особливими потребами, про що свідчать скарги батьків дітей зазначеної категорії до органів соціального захисту.

Для вирішення цього питання ще у 2020 році КМУ затвердив «Порядок використання коштів передбачених для реалізації пілотного проєкту «Розвиток соціальних послуг». Відповідного до нього для фінансування соціальної послуги – супроводу під час інклюзивного навчання та інших послуг з держбюджету виділялись кошти для окремих територіальних громад (далі - ОТГ). Для участі у цьому проєкті були передбачені ряд умов, але виконати зазначені умови змогли лише територіально великі ОТГ, що на практиці надання даної послуги мало негативний напрям.

На сьогодні Мінсоцполітики спільно з Міністерством освіти і науки України апробували новий проєкт Державного стандарту супроводу під час інклюзивного навчання в період з 17 лютого по 17 червня 2022 року. За проєктом стандарту, рішення про надання дитині асистента за рахунок бюджетних коштів ухвалює структурний підрозділ з питань соціального захисту населення.

Для цього батькам чи законним представникам дитини потрібно отримати висновок інклюзивно-ресурсного центру та написати заяву на ім'я керівника школи. Після цього керівник закладу має звернутись з від-

повідним клопотанням до місцевої влади. Готувати асистентів дитини мають обласні центри соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді. Обсяг підготовки – 60 академічних годин.

З урахуванням воєнного стану в державі Міністерство освіти і науки України підготувало лист «Щодо асистента учня (дитини) в закладах освіти» від 19.08.2022 р. Даним листом спрощені кваліфікаційні умови до особи з надання соціальної послуги щодо супроводу дитини при інклюзивним навчанні, але не довше ніж до 31 грудня 2022 року. Розглянуте питання на даний час не має рішення в повному обсязі. Тобто й надалі відсутні розробки механізму фінансування отримання соціальної послуги за рахунок бюджетних коштів ОТГ. А, натомість, ще й додається питання неможливості оформлення документів в ОТГ за місцем реєстрації у зв'язку з воєнними діями. Хто фактично буде оплачувати соціальну послугу - якщо дитина з інвалідністю змінила місце проживання.

Для більш зручнішого отримання і надання соціальних послуг для осіб з інвалідністю був створений центральний банк даних з проблем інвалідності його ведення було затверджено постановою КМУ № 121 від 16.02.2011 року «Положення про центральний банк даних з проблем інвалідності» [23] основним завданням якого є: 1) створення єдиної комплексної інформаційно-аналітичної системи обліку осіб з інвалідністю, дітей з інвалідністю, інших осіб; 2) проведення аналізу та ведення обліку даних; 3) ведення реєстру установ які надають послуги. В процесі існування центрального банку даних з проблем інвалідності для зручного його ведення органами виконавчої влади та зручного користування споживачами наданими послугами в ході поетапний цифровізації документообігу став потрібен «електронний кабінет особи з інвалідністю». Якій був розроблено на виконання постанови

Кабінету Міністрів України від 05.04.2012 № 321 «Про затвердження Порядку забезпечення допоміжними засобами реабілітації (технічними та іншими засобами реабілітації) осіб з інвалідністю, дітей з інвалідністю та інших окремих категорій населення і виплати грошової компенсації вартості за самостійно придбані такі засоби, їх переліку». Кабінет Міністрів України враховуючи реалії сьогодення (ведення бойових дій на території України) приймає Постанову від 12 квітня 2022 р. № 454 [24], яка вносить зміни в існуючі нормативні акти стосовно місця перебування особи з інвалідністю, отримання документів, та зміна надання деяких послуг. Тим самим держава у тяжкий час існування нашої країни намагається захистити осіб, які найбільш незахищені (мають інвалідність) та потребують захисту від держави, проводячи корегування нормативних актів відносно сучасних вимог, які потрібні суспільству для нормального існування.

Висновки. Розглянута базова соціальна послуга наразі з супроводу дитини з особливими потребами у процесі інклюзивного навчання є актуальною та затребуваною, однак, наявна законодавча база стосовно її впровадження потребує додаткового опрацювання та вдосконалення. В процесі адміністративної реформи відносно децентралізації органів виконавчої влади і укрупненні територіальних громад з 2018 року зроблена дуже велика, поетапна робота відносно законодавчого регулювання інклюзивного навчання дитини з особливими потребами та закріплення як базової соціальної послуги, яку надають органи державної влади із супроводу дитини з особливими потребами при інклюзивному навчанні. На сучасному етапі щоб якісно надавати базову соціальну послугу з супроводу дитини з особливими потребами під час інклюзивного навчання потрібно:

- розробити методологію обрахунку вартості оплати праці особі яка надає базову

соціальну послугу з супроводу дитини під час інклюзивного навчання, з урахуванням розташування та можливостей територіальної громади, де буде надаватися послуга;

- внести зміни до Положення центрального банку даних з проблем інвалідності, де будуть дозволено вносити відомості стосовно осіб які можуть надавати базові соціальні послуги з супроводу дитини з особливими потребами під час інклюзивного навчання, маючих кваліфікацію та розміщені за територіальною приналежністю ;

- електронний кабінет особі з інвалідністю також додати розділ, яка отримує базову соціальну послугу з супроводу дитини під час інклюзивного навчання;

- до пошуку осіб які можуть супроводжувати дитину з особливими потребами та отримання ними кваліфікаційних та професійних навичок, задіяти державну службу зайнятості;

- на законодавчому рівні врахувати ведення класифікатора соціальних послуг враховуючи ведення військових дій на території держави.

Підсумовуючи проведене дослідження відносно інклюзивного навчання дитини з особливими потребами та надання базової соціальної послуги з супроводу дитини з 2018 року наша держава зробила кроки, які інші держави робили на протязі 20-30 років. Причому наш законодавець врахував практику країн членів Європейського Союзу та інших держав яка мала позитивний напрям, це сприяло позитивному результату надання соціальних послуг у нашої країні. Але, враховуючи динаміку розвитку надання базових соціальних послуг в нашої державі, та надання послуг в особливий період існування, потрібно вносити деякі корегування враховуючи реалії теперішнього часу.

Література:

1. Про внесення змін до деяких законів України щодо визначення територій та адміністративних центрів територіальних громад: Закон України від 16.04.2020 № 562-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/562-20#Text> (дата звернення: 20.12.2022).

2. Новікова О.Ф. Інноваційні підходи до формування соціальної політики в умовах зовнішніх та внутрішніх викликів / О.Ф. Новікова // Соціально-трудові відносини: теорія та практика. – 2014. – № 2. – С. 80-88

3. Про освіту: Закон України від 23.05.1991 № 1060-XII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1060-12#Text> (дата звернення: 20.12.2022) втрата чинності від 28.09.2017, підстава - 2145-VIII

4. Про загальну середню освіту: Закон України від 13.05.1999 № 651-XIV URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/651-14#Text> (дата звернення: 20.12.2022) втрата чинності від 18.03.2020, підстава - 463-IX

5. Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні: Закон України від 06.10.2005 № 2961-IV URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2961-15#Text> (дата звернення: 20.12.2022)

6. Про Національну доктрину розвитку освіти: указ Президента України від 17.04.2002 № 347/2002 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/347/2002#Text> (дата звернення : 20.12.2022)

7. Про внесення змін до Закону України «Про освіту» щодо особливостей доступу осіб з особливими освітніми потребами до освітніх послуг: Закон України від 23.05.2017 № 2053-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2053-19#n2> (дата звернення: 20.12.2022) втрата чинності від 28.09.2017, підстава - 2145-VIII

8. Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні: Закон України від 21.03.1991 № 875-XII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/875-12#Text> (дата звернення: 20.12.2022)

9. Про внесення змін до деяких законів України щодо прав інвалідів: Закон України від 22.12.2011 № 4213-VI URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4213-17#Text> (дата звернення: 20.12.2022)

10. Про внесення змін до деяких законів України щодо доступу осіб з особливими освітніми потребами до освітніх послуг: Закон України від 06.09.2018 № 2541-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2541-19#Text> (дата звернення: 12.12.2022)

11. Про охорону дитинства: Закон України від 26.04.2001 № 2402-III URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#Text> (дата звернення: 20.12.2022)

12. Про затвердження Концепції розвитку інклюзивного навчання: Наказ Міністерство освіти і науки України від 01.10.2010 № 912 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0912290-10#Text> (дата звернення: 12.12.2022)

13. Грубляк О. М. Роль бюджету в реалізації соціальної політики держави / О.М.Грубляк, А.А. Мацкуляк // Молодий вчений. – 2018. – № 10 (62). – С. 761- 764.

14. Конституція України від 28 червня 1996 р. Відомості Верховної Ради України. 1996. №30. Ст. 141 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>

15. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 29.10.2022).

16. Статистичні дані : Міністерства науки та освіти України. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/inklyuzivne-navchannya/statistichni-dani> (дата звернення: 29.10.2022).

17. Про повну загальну середню освіту: Закон України від 16.01.2020 № 463-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text> (дата звернення: 29.10.2022).

18. Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти: Постанова Кабінету Міністрів України від 15.09.2021 № 957. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/957-2021-p#Text> (дата звернення: 29.10.2022).

19. Про соціальні послуги: Закон України від 17.01.2019 № 2671-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19> (дата звернення: 29.10.2022).

20. Про затвердження Класифікатора соціальних послуг: затв. наказом Мінсоцполітики України від 23.06.2020 № 429. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0643-20> (дата звернення: 29.10.2022).

21. Про затвердження Державного стандарту соціальної послуги супроводу під час інклюзивного навчання: затв. наказом Мінсоцполітики України від 23.12.2021 № 718. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0072-22> (дата звернення: 29.10.2022).

22. Довідник кваліфікаційних характеристик професій працівників: Випуск 80 «Соціальні послуги» Мінпраці України; Довідник від 23.10.1998. URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001203-98>
(дата звернення: 29.10.2022).

23. Про затвердження Положення про центральний банк даних з проблем інвалідності: Постанова КМУ України від 16.02.2011 № 121 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/121-2011-%D0%BF#Text> (дата звернення: 12.12.2022)

24. Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо забезпечення допоміжними засобами реабілітації (технічними та іншими засобами реабілітації) осіб, постраждалих внаслідок військової агресії Російської Федерації проти України: Постанова КМУ від 12.04.2022 № 454 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/454-2022-%D0%BF#Text> (дата звернення 12.12.2022)

References:

1. Pro vnesennia zmin do deiakykh zakoniv Ukrainy shchodo vyznachennia terytorii ta administratyvnykh tsestriv terytorialnykh hromad: Zakon Ukrainy vid 16.04.2020 № 562-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/562-20#Text> (data zvernennia: 20.12.2022).

2. Novikova O.F. Innovatsiini pidkhody do formuvannia sotsialnoi polityky v umovakh zovnishnikh ta vnutrishnikh vykykiv / O.F. Novikova // Sotsialno-trudovi vidnosyny: teoriia ta praktyka. – 2014. – № 2. – S. 80-88

3. Pro osvitu: Zakon Ukrainy vid 23.05.1991 № 1060-XII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1060-12#Text> (data zvernennia: 20.12.2022) vtrata chynnosti vid 28.09.2017, pidstava - 2145-VIII

4. Pro zahalnu seredniu osvitu: Zakon Ukrainy vid 13.05.1999 № 651-XIV URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/651-14#Text> (data zvernennia: 20.12.2022) vtrata chynnosti vid 18.03.2020, pidstava - 463-IX

5. Pro rehabilitatsiiu osib z invalidnistiu v Ukraini: Zakon Ukrainy vid 06.10.2005 № 2961-IV URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2961-15#Text> (data zvernennia: 20.12.2022)

6. Pro Natsionalnu doktrynu rozvytku osvity: ukaz Prezydenta Ukrainy vid 17.04.2002 № 347/2002 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/347/2002#Text> (data zvernennia : 20.12.2022)

7. Pro vnesennia zmin do Zakonu Ukrainy «Pro osvitu» shchodo osoblyvosti dostupu osib z osoblyvymy osvitynymi potrebamy do osvitynykh posluh: Zakon Ukrainy vid 23.05.2017 № 2053-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2053-19#n2> (data zvernennia: 20.12.2022) vtrata chynnosti vid 28.09.2017, pidstava - 2145-VIII

8. Pro osnovy sotsialnoi zakhyshchenosti osib z invalidnistiu v Ukraini: Zakon Ukrainy vid 21.03.1991 № 875-XII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/875-12#Text> (data zvernennia: 20.12.2022)

9. Pro vnesennia zmin do deiakykh zakoniv Ukrainy shchodo prav invalidiv: Zakon Ukrainy vid 22.12.2011 № 4213-VI URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4213-17#Text> (data zvernennia: 20.12.2022)

10. Pro vnesennia zmin do deiakykh zakoniv Ukrainy shchodo dostupu osib z osoblyvymy osvitynymi potrebamy do osvitynykh posluh: Zakon Ukrainy vid 06.09.2018 № 2541-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2541-19#Text> (data zvernennia: 12.12.2022)

11. Pro okhoronu dytynstva: Zakon Ukrainy vid 26.04.2001 № 2402-III URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#Text> (data zvernennia: 20.12.2022)

12. Pro zatverdzhennia Kontseptsii rozvytku inkluzyvnoho navchannia: Nakaz Ministerstva osvity i nauky Ukrainy vid 01.10.2010 № 912 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0912290-10#Text> (data zvernennia: 12.12.2022)

13. Hrubliak O. M. Rol biudzhetu v realizatsii sotsialnoi polityky derzhavy / O.M.Hrubliak, A.A. Matskuliak // Molodyi vchenyi. – 2018. – № 10 (62). – S. 761- 764.

14. Konstytutsiia Ukrainy vid 28 chervnia 1996 r. Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. 1996. №30. St. 141 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-vr>

15. Pro osvitu: Zakon Ukrainy vid 05.09.2017 № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (data zvernennia: 29.10.2022).

16. Statystychni danni : Ministerstva nauky ta osvity Ukrainy. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/inkluzyvne-navchannya/statystichni-dani> (data zvernennia: 29.10.2022).

17. Pro povnu zahalnu seredniu osvitu: Zakon Ukrainy vid 16.01.2020 № 463-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text> (data zvernennia: 29.10.2022).

18. Pro zatverdzhennia Poriadku orhanizatsii inkluzyvnoho navchannia u zakladakh zahalnoi serednoi osvity: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 15.09.2021 № 957. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/957-2021-p#Text> (data zvernennia: 29.10.2022).

19. Pro sotsialni posluhy: Zakon Ukrainy vid 17.01.2019 № 2671-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19> (data zvernennia: 29.10.2022).

20. Pro zatverdzhennia Klasyfikatora sotsialnykh posluh: zatv. nakazom Minsotspolityky Ukrainy vid 23.06.2020 № 429. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0643-20> (data zvernennia: 29.10.2022).

21. Pro zatverdzhennia Derzhavnoho standartu sotsialnoi posluhy suprovodu pid chas inkliuzyvnoho navchannia: zatv. nakazom Minsotspolityky Ukrainy vid 23.12.2021 № 718. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0072-22> (data zvernennia: 29.10.2022).

22. Dovidnyk kvalifikatsiinykh kharakterystyk profesii pratsivnykiv: Vypusk 80 «Sotsialni posluhy» Minpratsi Ukrainy; Dovidnyk vid 23.10.1998. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001203-98> (data zvernennia: 29.10.2022).

23. Pro zatverdzhennia Polozhennia pro tsentralnyi bank danykh z problem invalidnosti: Postanova KMU Ukrainy vid 16.02.2011 № 121 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/121-2011-%D0%BF#Text> (data zvernennia: 12.12.2022)

24. Pro vnesennia zmin do deiakykh postanov Kabinetu Ministriv Ukrainy shchodo zabezpechennia dopomizhnykh zasobamy rehabilitatsii (tekhnichnyy ta inshyzy zasobamy rehabilitatsii) osib, postrazhdalyykh vnaslidok viiskovoi ahresii Rosiiskoi Federatsii proty Ukrainy: Postanova KMU vid 12.04.2022 № 454 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/454-2022-%D0%BF#Text> (data zvernennia 12.12.2022)

Hrytsenko H. Legal regulation of inclusive education in the process of administrative reform in the state. - Article.

The article is devoted to the legal regulation of relations that arise during the education of a child with special needs. An analysis of the legislation that regulated relations in the education of a child with special needs from the independence of our state to the present is made, the effects of the administrative reform in the state (decentralization) on the conditions and quality of education of a child with special needs are indicated. The education of a child with special needs in the developed countries of the world

is analyzed, where the education of a child with special needs is aimed not at the child's existence, but at his further integration into social society, and the opportunity to benefit society.

Starting from 2018, both the legislative and executive authorities took a very big step and provided a new vector of development for the education of a child with special needs (disability). The legal regulation of the inclusive education of a child with special needs was developed in detail, a basic social service for accompanying a child with special needs during inclusive education was developed, which is fully financed by state authorities, directions for the integration of a child with special needs into society during education, and not vice versa, were developed, as it was before, the direction was to isolate the child.

The article analyzes the features of the administrative reform of bodies that provide basic social services for accompanying a child during inclusive education, indicated practical gaps in the provision of basic social services, and developed ways to eliminate practical gaps and adjust norms that regulate relations with the inclusive education of a child with special needs and its accompaniment, suggestions are provided that should be included in the existing electronic databases for a more convenient and high-quality provision of basic social services.

Key words: administrative reform (decentralization), basic social service, inclusive education of a child with special needs, child support, student assistant.

Авторська довідка:

Гриценко Григорій Миколайович - к.ю.н., доцент, доцент кафедри правознавства Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля. <https://orcid.org/0000-0001-6346-525X>

Бескровна Ірина Анатоліївна – студентка 3 курсу спеціальності 081 «Право» юридичного факультету Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля.

Стаття надійшла до редакції 15 грудня 2022 року.

